

Tartu Linnamuuseumi arheoloogiakogu juurdekasv 2013.–2014. aastal

Elis Tiidu, Arvi Haak

Aastatel 2013–2014 võeti linnamuuseumis arvele 20 arheoloogilist kogu kokku 7436 säilitusüksusega. Neist kogudest 11 pärineb aastatel 2010–2014 Tartus toimunud välitöödelt, ülejäänud üheksa aga varasematelt uuringutelt aastatel 1981–2004, kuid erinevatel põhjustel oli need võimalik arvele võtta alles nüüd. Kõige suurema osa leidudest – 5352 säilitusüksust – moodustas juba 1996.–1999. aastal Eesti Spordimuuseumi kinnistul tehtud arheoloogiliste kaevamiste leiukogu, mis nüüd sisestati arvutisse, kanti üle infosüsteemi MuIS ja võeti muuseumisse vastu. Samamoodi võeti hulk aega pärast kaevamisi muuseumisse vastu teisel pool Rüütli tänavat, Hugo Treffneri gümnaasiumi kinnistu sisehoovis 1999.–2000. aastal toimunud arheoloogilistel uuringutel kogutud leiud (1506 säilitusüksust). Nende kahe suure leiukogu kõrval olid ülejäänud välitööd suhteliselt leiuvaesed (kokku 578 säilitusüksust). Need leiud koguti mitmetel väiksematel järelevalvetöödel ja eeluuringutel linna ja eeslinnade alal (kokku 16 objekti) ning probleemkaevamistel toomkiriku juures ja Tartu Võllamäel. Järgnevalt vaatleme arheoloogilisi uuringuid kesk- ja varauusaegse Tartu piirkondade kaupa.

Toomel tehti arheoloog Romeo Metsalliku juhendamisel kaks prooviauku toomkiriku lõunatorni juurde juba 1981. aastal¹, kuid leiud jõudsid linnamuuseumisse 2013. aasta suvel. Kogutud leiud (TM 3462 A-76: 1–159) pärinevad leitud muinaskihist ning enamik on kedral valmistatud savinõude katked, millele lisanduvad nael, jäänael ning luisu ja lihvimiskivi katke. Keraamika võib eeskätt dateerida 11. sajandisse ja 12. sajandi esimesse poolde.²

Keskaegse linna alal toimunud uurimistöödest väärivad esmajoones esiletoomist Eesti Spordimuuseumi ja Hugo Treffneri gümnaasiumi rekonstrueerimisega seonduvad kaevamised. **Rüütli t 15** asuva kauaaegse Tartu postkontori

¹ Romeo Metsallik. Tartu arheoloogiliste uuringute esialgseid tulemusi. Magistritöö. Tartu 1992. Käsikiri Tartu Ülikooli raamatukogus, lk 93–94; Heiki Valk. Tartu Toomkiriku kalmistust ja ümbruskonna varasemast asustusest. – Tartu arheoloogiast ja vanemast ehitusloost. Toim H. Valk. Tartu Ülikooli Arheoloogia Kabineti toimetised, 8. Tartu 1995, lk 59–80.

² Andres Tvauri. Eesti hilisrauaaja savinõud (11. sajandist 13. sajandi keskpaigani). Muinasaja teadus, 16. Tartu 2005, lk 40–45.

JOONIS 1. 16. sajandi II poole ja 17. sajandi tarbeesemeid Rüütli t 15 kaevamistelt: vasesulamist vaadikraan, rauast käär-rid ja tahikäär-rid, savipiip, vasesulamist lusikas ja luust lusika katke, rauast kahvli teraosa käepidemesse kinnituv root-suga ning rauast nuga luust käepidemega. TM 3439 A-92: 3252, 2811, 3444, 2724, 5347, 3294, 3297, 4571. Foto: Arvi Haak.

hoone ümberehitamisel spordimuuseumiks tehti aastatel 1996–1999 ulatuslikud arheoloogilised uuringud. Kaevamisi hoone keldriruumides ning järelevalvet varasemate keldrite ja torustikuühenduste alal juhatas arheoloog Peeter Piirits (MTÜ AEG).³ Kaevamistel leiti keskaegsed tellishooned, mille säilinud müürid on muuseumi keldrites eksponeeritud, samuti kesk- ja varauusaegsed jäätmekastid, ning täpsustati tolleaegse tänavajoone kulgemist.⁴ Kogutud ulatuslik leiumaterral (TM 3439 A-92: 1–5390) väär-rib omaette käsitlust, mitmed leiud sellest kogust on ka varem publitseeritud. Kaevamiste leiuainese võib dateerida vahemikus 13.–19. sajandini, eraldi rõhutamist väär-rib 16. sajandi teise poole ja 17. sajandi leiumaterral-ali suur osakaal selles leiu- kogus (joonis 1–4). Märkimisväärne leid nendel kaevamistel on paest etikukivi. Enne ametlikku arvelevõtmist sisestas koguhoidja Marianne Tähe leiunimekirja arvutisse ja kontrollis kõigi leidude kohalolekut, seejärel kanti leidude andmed üle infosüsteemi MuIS (nimekirja kohandas koguhoidja Kristiina Zadin). Ettevalmistus- töö vältas kaks aastat.

Viimati nimetatud hoone vastas, Rüütli tänava lääneküljel asub Hugo Treffneri gümnaasium, mille ametlik aadress on **Munga t 12**. Koolikompleksi re-

³ Peeter Piirits. Arheoloogilised kaevamised Tartus Rüütli 15 hoone ja sisehoovi alla jääval territooriumil. Tartu 1997–2000. Käsikiri Muinsuskaitseameti arhiivis ja Tartu Linnamuuseumis.

⁴ Peeter Piirits. Arheoloogilised kaevamised Tartus H. Treffneri Gümnaasiumi hoovi O-osas. Tartu 2000. Käsikiri Muinsuskaitseameti arhiivis ja Tartu Linnamuuseumis.

mondi ja ümberehitustega kaasnenud arheoloogilisi uuringuid juhatas aastatel 1999–2000 samuti arheoloog Peeter Piirits. Enamik arvukast leiuainesest (TM 3440 A-115: 1–1506) koguti 2000. aastal hoovi idaosas tehtud kaevamistel, kus muu hulgas uuriti läbi kaheksa jäätmekasti. Keska- ja varauusaegsete ladestuste kõrval oli kõnealusel kinnistul säilinud ka muinasaegne kultuurkiht, see sisaldas venepärast joonornamendiga keraamikat, mida harilikult dateeritakse 11. sajandisse või 12. sajandi algusse.⁵ Jäätmekastide leiumaterjal jäi üldjuhul 14.–16. sajandisse, üks neist sisaldas peamiselt 17. sajandi leide. Iseäranis silmatorkav on keskaegsete klaasileidude suur osakaal jäätmekastides, nende kõrval on hästi säilinud ka tekstiili- ja puiduleiud ning keraamika. Ka suur osa nende kaevamiste leiumaterjalist on juba avaldatud, sealhulgas äärmiselt haruldased nahast küünarvarrekaitsmed (joonis 5),⁶ samuti mitmed tekstiilileiud⁷ ning jäätmekastide esemeleiud⁸. Selle kinnistu jäätmekastide leiuainese põhjal on Tartu Ülikooli arheoloogiaosakonnas koostatud ka bakalaureusetöö.⁹ Sellegi leiukogu esememekiri tuli muuseumis arvutisse si-

JOONIS 2. Rapiiri kaitseraud ja tulirelva rataslukk Rüütli t 15 kaevamistelt. TM 3439 A-92: 2875, 497. Foto: Arvi Haak.

JOONIS 3. Savist kahlimatriits ja sibulkuplitega kahlitake Rüütli t 15 kaevamistelt. TM 3439 A-92: 3388, 2833. Foto: Arvi Haak.

⁵ A. Tvauri, Eesti hilisrauaaja savinõud, lk 40–45.

⁶ Ain Mäesalu, Jüri Peets, Elna Haiba. Nahast küünarvarrekaitsmed keskaegsest Tartust. – Loodus, inimene ja tehnoloogia, 2. Toim J. Peets. Muinasaja teadus, 17. Tallinn–Tartu 2008, lk 27–36; Ain Mäesalu, Jüri Peets. Medieval leather arm guards from Tartu, Estonia. – Acta Militaria Mediaevalia, IX (2013), lk 231–237.

⁷ Riina Rammo. Fragments of clothing from medieval Tartu (Estonia): archaeological sources. – Medieval Urban Textiles in Northern Europe. Toim A. Haak, R. Rammo. Muinasaja teadus, 22. Tartu 2012, lk 125–146.

⁸ Arvi Haak & Erki Russow 2012. Interpreting find complexes from the medieval cesspits of Tartu. – Medieval Urban Textiles in Northern Europe. Toim A. Haak & R. Rammo. Muinasaja teadus, 22. Tartu 2012, lk 147–172.

⁹ Rasmus Pruus. Keskaegsed jäätmekastid Tartus Munga tn 12 hoovis. Bakalaureusetöö. Tartu 2010. Käsikiri Tartu Ülikooli arheoloogiaosakonna raamatukogus, Internetis http://www.arheo.ut.ee/theses/BA10_Pruus.pdf (5.5.2015).

JOONIS 4. Keraamikaleide Rütli t 15 kaevamistelt: punase maalingutega savikausi katke, pudelike, punane nõukaas, reljeefornamendiga kivikeraamiline kannuke Siegburgist. TM 3439 A-92: 865/4, 3755, 5179, 4300. Foto: Arvi Haak.

sestada, seda tööd tegi Tartu Linnamuuseumis muuseumipraktika raames arheoloogiaüliõpilane Tuuli Kurisoo. Seejärel kanti nimekirja üle infosüsteemi MuIS ning oli võimalik koostada vastuvõtuakt.

Muuseumisse jõudsid ka leiud 2012. aasta märtsis ja aprillis **Tartu Ülikooli botaanikaaias** toimunud väljakaevamistelt, mille põhjus oli liftišahti süvendi kaevamine ja kaldtee vundamendi rajamine. Nimetatud arheoloogilised kaevamised korraldas OÜ Muinaslabor, uuringuid juhatasid arheoloogid Raido Roog ja Martin Malve. Väljakaevamistel võeti üles kuus luustikku, leiti hulgaliselt segatud inimluid ning puhastati välja uusaegsete müüride jäänused.¹⁰ Väljakaevamiste käigus saadud leiud (TM 3466 A-199: 1–29) pärinevad 16.–18. sajandisse dateeritud rusu- ja täitepinnasest. Leiti savinõude, katusekivide, ahjukahlite, piibuvarte ja aknaklaasi katkeid ning väike pronksese.

Kloostri tänaval tehti arheoloogilist järelevalvet 2013. aasta septembris seoses elektrikaablite väljavahetamisega. Arheoloog Raido Roog (OÜ Arheograator) sai võimaluse fikseerida praeguse tänava alal asunud linnamüüri torni välismüüri. Kogutud leiud (TM 3471 A-211: 1–19) pärinevad peasjalikult

¹⁰ Raido Roog, Martin Malve. Aruanne arheoloogilistest uuringutest Tartu Ülikooli Botaanikaaias liftišahti- ja kaldtee vundamendi süvendi kaevamisel märtsis ja aprillis 2012. Tartu 2012. Käsikiri Tartu Linnamuuseumis; Martin Malve, Ain Mäesalu 2014. Kuidas Mare Aun leidis Tartus palmide alt keskaegse kiriku ja kalmistu. – Ajast ja ruumist. Uurimusi Mare Auna auks. Toim Ü. Tamla ja V. Lang. Muinasaja teadus, 25. Tallinn-Tartu, lk 125–138, siin lk 132–133.

uusajast (17.–20. sajand), kuid leiti ka paar keskaegset savinõukildu ja üks tellis.

Lai t 6 toimusid 2011. aasta suvel väikesemahulised uuringud, mille käigus uuriti läbi hoovis oleva parkla alale arheoloogilise järelevalveta kaevatud süvend sademeveekollektori tarvis.¹¹ Uuringuid juhatas samuti Raido Roog, kes leidis nimetatud süvendi alalt savinõukilde ning savi- piibu- ja kahlikatke (TM 3470 A-198: 1–16), leiud võib dateerida 16.–19. sajandisse.

Tagantjärele võeti vastu 1993. aasta veebruaris **Lai t 8** tehtud väljakavamistelt pärinevad leiud. Arheoloogilisi uuringuid juhatas Peeter Pogodin (Piirits, MTÜ AEG). Väljakavamiste käigus paljandus kivisillutis, mille olid läbi lõiganud kaks üksteise peale toetuvat lampkasti. Mõlemad kastid olid hilised, sisaldas 19. sajandi teise poolde kuni 20. sajandi esimesse poolde dateeritavaid lauanõude ja pudelite kilde. Lampkastid olid läbi lõiganud ka varasemaid kultuurikihi horisonte, millest saadi üksikud üles võetud leiud.¹² Nimetatud leidudest (TM 2213 A-63: 1–11) enamiku moodustasid kesk- ja varauusaegsed savinõukillud, samuti leiti Hollandi päritolu savipiibu varre katke.

2014. aasta jaanuaris tegi Andres Tvauri (Tartu Ülikool) arheoloogilist järelevalvet **Küütri t 8** krundil, kuhu rajati uue büroohoone ja kortermaja vundamendisüvend. Kaevetöödel paljandusid nüüdseks lammutatud hoone maa-

JONNIS 5. Nahast küünarvarrekaitsmed Munga t 12 kaevamistelt. TM A-115: 1209, 1265. Foto: Arvi Haak.

¹¹ Raido Roog. Aruanne arheoloogilistest uuringutest Tartus Lai tn 6 hoovis (reg nr 27006) 1. juunil 2011. Tartu 2013. Käsikiri Tartu Linnamuseumis.

¹² Peeter Pogodin. Tartu Lai tn. 8 sidekaabli trassi arheoloogilised väljakavamised. Tartu 1993. Käsikiri Tartu Linnamuseumis.

kivist müürid ning hoovisillutis, mõlemad pärinesid 18.–19. sajandist. Müüride vahel oli tõenäoliselt 19. sajandil ladestunud täitekiht, kus leidis ka kesk- ja varauusaegseid esemeid.¹³ Kokku võeti üles kaheksa leidu (TM 3506 A-214: 1–8): savinõukillud ja ahjukahli katked, keraamilise dreanaažitoru katke ja naise sääreluu, mille otstes on traadist kinnitused ning mida ilmselt kasutati õppevahendina.¹⁴

Vastu võeti ka leiud, mis pärinevad 1998. aasta septembris **Gildi t 2** veetorstiku ehitusel Peeter Piiritsa juhatusel tehtud arheoloogilistelt kaevamistelt. Kaevamistöde käigus paljandus varasema hoonestusega seotud, vana veetorstiku rajamisel tugevasti kannatada saanud tellismüür, millest varisemisohu tõttu õnnestus fikseerida vaid üks külg. Vahetult tellismüüri äärest kaevati ka ehitise hävingujärgset täidet, millest pärineb kogu üles võetud leiumaterjal.¹⁵ Kokku võeti üles 27 valdavalt 17. sajandisse dateeritud eset (TM 3469 A-107: 1–27): savinõukillud, ahjukahli katked, hõbedast ripatsmünt ja metalleseme katke.

Põhjalikud arheoloogilised uuringud toimusid aastatel 2010–2011 seoses Tartu Ülikooli endise keemiahoone (Jakobi t 2) ümberehitamisega Philosophicumiks.¹⁶ Ühe nimetatud hoonesse suunduva kaugküttetorstiku kraavi kaevamisel **Jakobi tänaval** tegi 2010. aasta kevadel järelevalvet arheoloog Rivo Bernotas (OÜ Arheograator). Kaevatud kraavist koguti mõned 17.–20. sajandi leiud (TM 3449 A-185: 1–10), mis võeti muuseumis arvele 2013. aastal.

Tartu keskaegsete eeslinnade alal tehtud uuringute põhjal tõuseb esile kaks piirkonda. Viimastel aastatel on mitmed arheoloogilised uuringud toimunud keskaegse Jakobi värava esisel alal, mille kohta varasemaid andmeid on õnnestunud koguda suhteliselt vähe. Pikemat aega on teada kalmistu paiknemine Jakobi mäe jalamil¹⁷ ning arhitektuuriloolane Kaur Altoa on välja pakunud võimaluse, et selles piirkonnas paiknes kirjalikest allikatest teada olev frantsisklaste klooster.¹⁸

2005. aastal paigaldati **Tähtvere tänavale** elektri kaablit. Arheoloogilistel kaevamistel joonistajana töötanud kunstnik Ingrid Kõiv leidis Jakobi-Tähtvere tänavaristmiku lähedal kaablisüvendist väljatõstetud mulla hunnikust kaks import-

¹³ Andres Tvauri. Aruanne arheoloogilisest järelevalvest kaevetööde juures Tartus Küütri 8 krundil 2014. aastal. Tartu 2014. Käsikiri Tartu Linnamuuseumis, lk 3.

¹⁴ Samas.

¹⁵ Peeter Piirits. Väiksemahulisel arheoloogilised kaevamised Tartus Gildi tn. 2 veetrassi ehitusel. Tartu 1998. Käsikiri Tartu Linnamuuseumis.

¹⁶ Nende kohta vt Andres Tvauri. Archaeological investigations at the courtyard of Jakobi Street 2 / Lossi Street 3, Tartu. – Archaeological Fieldwork in Estonia 2010. Toim. E. Oras, E. Russow. Tallinn 2011, lk 179–186; Martin Malve, Raido Roog, Andres Tvauri. Preliminary results of the rescue excavation in St Mary's churchyard and its surroundings in Tartu 2010–2011. – Archaeological Fieldwork in Estonia 2010. Toim. E. Oras, E. Russow. Tallinn 2012, lk 137–150.

¹⁷ Uno Hermann. Keskaegse Tartu topograafiast. – Ehitus ja Arhitektuur, 1974, nr 1, lk 39–44; kirjalikud teated Püha Jakobi kalmistu kohta vt Küllike Kaplinski. Väljavõtteid Tartu raeprotokollidest. Tallinn 1980. Käsikiri Muinsuskaitseametis arhiivis, lk 37; Kaur Altoa. Kloostritest keskaegses Tartus. – Ajalooline Ajakiri, 2008, 4 (126), lk 295–316, siin lk 310 ja seal viidatud kirjandus.

¹⁸ K. Altoa, Kloostritest keskaegses Tartus, lk 308–311.

keraamika kildu, mis Tartu linnaarheoloogi Romeo Metsalliku vahendusel jõudsid linnamuuseumisse 2013. aastal (TM 3450 A-159: 1–2). Üks neist on Lausitzi piirkonnast pärineva, äärmiselt haruldaseks ja hinnaliseks peetud kivikeraamilise peekri katke (tuntud ka esimese uurija Otto von Falke nime järgi Falke rühma keraamikana), mida on praeguseks kahel korral publitseeritud.¹⁹

2013. aasta novembris tegi arheoloog Jekaterina Štšogoleva (OÜ Arheograator) järelevalvet **K. E. von Baeri t 1, 3, 4, 5 ja Jakobi t 38** kruntidel. Välitööde käigus selgus, et kultuurkihti leidub vaid vahetult enne Jakobi-Kroonuaia-Tähtvere-Baeri tänava ristmikku. Baeri tänaval koguti vallikraavi täitmisega seostatud segatud täitepinnasest 16.–19. sajandist pärit esemeid. Baeri tänava alguses leiti 19. sajandil ehitatud elumaja vundamendijäänused. Algses asendis matuseid järelevalvetööde käigus ei leitud, kuid suures koguses inimluid paljandus Baeri tänava alguses vana malmist veetoru ja 1950. aastatel paigaldatud betoonist kanalisatsioonitoru kraavi täitekihtides.²⁰ Tartu Linnamuuseumile anti üle 158 leidu, mille võib dateerida 16.–19. sajandisse (TM 3507 A-215: 1–158). Enim on leiumaterjalis savinõukilde, samuti leidub ahjukahlite, kaoliin-savist piipude ja klaasi katkeid.

Jakobi, Kroonuaia, Tähtvere ja K. E. von Baeri tänava ristil toimusid 2013. aastal veel teisedki arheoloogilised uuringud, mis olid seotud keskküttetorustiku paigaldamisega. Torustikukraav ulatus vaid varauusaegsete (16.–17. saj) rusukihtideni, matuseid, vanemaid ehitusjäänuseid ega kultuurkihti ei leitud.²¹ Järelevalvet teinud arheoloog Raido Roog andis muuseumile üle viis leidu: savinõude ja ahjukahli katked (TM 3467 A-213: 1–5).

Hulk arheoloogilisi uuringuid on tehtud Tartu lõunapoolses eeslinnas ehk nn Riia-eeslinnas.²² Viimase kahe aasta jooksul on muuseumis arvele võetud neli väiksemat leikogugu sellest piirkonnast, kolm neist seostuvad varasemate järelevalvetega ning ühel juhul toimusid eeluuringud seoses uue ärihoone kavandamisega.

Enam kui 20 aastat tagasi jõudsid Tartu Linnamuuseumisse 1994. aastal **Ülikooli tänaval**, toonase postimaja juures tehtud arheoloogilisel järelevalvel kogutud leiud. Postimaja ühendamiseks kanalisatsioonitorustikuga rajati hoonest kuni Ülikooli tänava keskel kulgeva kanalisatsioonitoruni 12 meetri

¹⁹ Ülle Tamla. 2005. aasta arheoloogiliste välitööde tulemusi. – *Archaeological Fieldwork in Estonia 2005*. Toim Ü. Tamla. Tallinn 2006, lk 5–28, siin lk 18, 28, jn 3; David Gaimster. *The Hanseatic cultural signature: Exploring globalization on the micro-scale in Late Medieval northern Europe*. – *European Journal of Archaeology*, 2014, 17 (1), lk 60–81, siin lk 68, jn 4.

²⁰ Jekaterina Štšogoleva. Aruanne arheoloogilisest järelevalvest vee-, olmekanalisisiooni-, sadekanalisisiooni- ja soojustrasside rajamisel Tartu vanalinna muinsuskaitsealal (reg. nr 27006) ja Püha Jakobi kalmistu alal (reg. nr 12983) aadressiga K. E. von Baeri tn 1, 3, 4 ja 5 ning Jakobi tn 38. Tartu 2014. Käsikiri Tartu Linnamuuseumis, lk 5–6.

²¹ Raido Roog. Aruanne arheoloogilisest järelevalvest Jakobi tn (Tartu vanalinna muinsuskaitseala, reg. nr 72006) keskküttetrassil paigaldamisel oktoobris 2013. Tartu 2013. Käsikiri Tartu Linnamuuseumis.

²² Selle kohta vt Eero Heinloo. Keskaegne Tartu Riia-eeslinn ehitusjäänuste põhjal. – Tartu Linnamuuseumi aastaraamat, 13. Tartu 2007, lk 65–76.

pikkune kahe kaevuga lõik. Järelevalvetöödel (arheoloog Peeter Piirits, MTÜ AEG) leiti keskaega dateeritud täitekiht, millest koguti neli leidu: kaks importkeraamika kildu, tulekivi tükk ja glasuuritud katusekivi katke (TM 3468 A-79: 1-4). Viimase all paiknes keskaja algusse dateeritud orgaanikarohke ladestus, millest leide üles ei võetud.²³

2014. aastal viis Andres Tvauri (Tartu Ülikool) läbi arheoloogilised eeluuringud **Ülikooli t 2b** krundil. Arheoloogiliselt huvipakkuv, 17. sajandisse kuuluv või varasem kultuurikiht oli säilinud vaid kohati, suurem osa sellest oli hävitatud 18.-20. sajandi hoonete rajamisega seoses. Ühe tõenäoliselt 18.-19. sajandil rajatud hoone vundament puhastati kaevamistel ka välja.²⁴ Eeluuringute käigus võeti üles 50 leidu (TM 3503: 1-50), millest enamiku moodustasid kedral valmistatud savinõude katked, sh esines laine- ja joonornamendiga loodevenepärast keraamikat (TM 3506 A-216: 10-21; 28-30), mis dateeritakse 11. sajandisse või 12. sajandi esimesse poolde, ning sama piirkonna 16. sajandi teise poolde dateeritud keraamikat (TM 3503: 31-47). Lisaks oli leidude hulgas ahjukahlite, importkeraamika, katusekivi, piibuvarre, aknaklaasi ja šlaki katkeid ning 1672. aasta Rootsi 1/6-öörine münt.

2004. aastal tegi OÜ Tael järelevalvet Tartu uue kaubamaja torustikukraavi rajamisel **Riia t 1**, töid juhatasid arheoloogid Peeter Talvar ja Kaarel Jaanits (OÜ Tael). Järelevalve leiukogu (TM 3458 A-136: 1-19) jõudis Tartu Linnamuuseumisse alles 2013. aastal ning võeti kontrollimise järel 2014. aastal arvele. Järelevalvetöödel leiti kesk- ja uusaegset keraamikat, piibuvarre katked ning rauast suruluku võti.

2014. aasta augustis tegi Andres Tvauri arheoloogilist järelevalvet ka **Ülikooli t 8, 10a ja 12** kaugküttetorustiku rajamisel. Tööde käigus paljandusid asfaldi alt uusaegsed tänavasilluse kihid. Poe tänaval olevast torustikukraavi lõigust leiti kahes kohas keskaegsete hoonete müüride katkeid. Müüre ümbritsenud rusukihist võeti üles savinõukilde, ahjukahleid ja klaasi, nende hulgas 16. sajandi teisest poolest pärineva Loode-Vene valmistustraditsiooni kuuluva lihtkedrakeraamilise nõu kild ning 17. sajandist pärineva kaheksanurkse läbilõikega klaaspeekri killud. Ülikooli tänaval kulgenud torustikusüvendist leiti linnamüürist või mõnest muust linnakindlustusest pärinev müürijäänus ning võeti üles kolm savinõukildu, ahjukahli katke ja kaubaplohm.²⁵ Tartu Linnamuuseumile anti üle kokku 18 leidu (TM 3509 A-219: 1-18).

²³ Peeter Piirits. Tartu Ülikooli tn. järelevalve (22.-25. nov. 1994). Tartu 1994. Käsikiri Tartu Linnamuuseumis.

²⁴ Andres Tvauri. Aruanne arheoloogilisest eeluuringust Tartus Ülikooli 2b krundil 2014. aastal. Tartu 2014. Käsikiri Tartu Linnamuuseumis.

²⁵ Andres Tvauri. Aruanne arheoloogilisest järelevalvest Tartus Ülikooli ja Poe tänaval Ülikooli tänav 8, 10a ja 12 soojatorustiku ehituse juures. Tartu 2014. Käsikiri Tartu Linnamuuseumis.

JOONIS 6. Sõled ja pandlad Tartu kalmistutelt: hansasõled Võllamäelt, vitssõlg Püha Jüri kalmistult ja pannaal Võllamäelt.
 TM A-203: 16, 17, A-204: 1, A-203: 15. Foto: Arvi Haak.

1993. aastal toimusid uuringud **Vabaduse puiesteel** arheoloog Peeter Pogodini juhendamisel. Kolmest torustikukaevudega seonduvast kaevandist²⁶ leiti lisaks savinõukildudele ka väikeste laudnõude, nahk- ning raudesemete katkeid nii kesk- kui ka uusajast (TM 2214 A-64: 1–29). Seegi leiukogu võeti muuseumis arvele 2014. aastal.

2012. aastal toimusid uuringud ka Ülejõe linnaosas, kahel keskaegsest Tartust peaaegu kilomeetri kaugusel asuval muistisel. Tänapäeval Narva maantee ja Tuule tänava nurgal paikneva kunagise **Tartu Püha Jüri kalmistu** alal toimunud väljakaevamisi juhatasid Martin Malve ja Raido Roog (OÜ Muinaslabor). Tänavavalgustus- ja reservkaablite kraavide kaevamisel leiti Narva mnt 165a hoonest lääne ja loode pool segatud inimluid ja 14 terviklikku matust.²⁷ Muuseumile anti üle üks vitssõlg (joonis 6) ja neli 18. sajandi keskpaika dateeritud vene dengat, mis pärinevad kalmistu lõhutud osast (TM 3465 A-204: 1-5).

Praegusel Tuule t 3a kinnistul toimusid 2012. aasta juulis teaduskaevamised **Tartu kesk- ja varauusaegse hukkamispaiga Võllamäe** uurimiseks. Vä-

²⁶ Peeter Pogodin. Tartu Vabaduse pst. trassi arheoloogilised fikseerimistööd. Tartu 1994. Käsikiri Tartu Linnamuuseumis.

²⁷ Martin Malve, Raido Roog. Arheoloogilised päästekaevamised Tartu Püha Jüri kalmistul 2012. aastal (reg nr 12979). Tartu 2013. Käsikiri Tartu Linnamuuseumis; Martin Malve, Anti Lillak, Raido Roog, Mihkel Mäesalu. St George's cemetery in Tartu – medieval burial ground of the leprosarium? – Archaeological Fieldwork in Estonia 2012. Toim. A. Haak, E. Russow. Tallinn 2013, lk 195–206.

litöödega sooviti selgitada, kas sel kohal asus tõesti hukkamispaik, kus võl-
las paiknes ja milline see võis välja näha. Välitöid juhatasid Martin Malve ja
Anu Kivirüüt (Õpetatud Eesti Selts). Mäelt leiti mõned maakivid ja postiau-
gud, mis võivad viidata 17.-18. sajandi puust völlale, mida on kujutatud tolle-
aegsetel plaanidel, kuid ühtegi konstruktsiooni ega leidu, mis seda täielikult
kinnitaks, ei leitud. Välja puhastati tellistest konstruktsioon, mis võis kuuluda
18.-20. sajandil mäel asunud tuuleveskile.²⁸ Üles võeti 18 leidu (TM 3508 A-203:
1–18), neist enamiku moodustavad savinõukillud ja mündid, mis viitavad mäe
aktiivsele kasutusele 18.-20. sajandil. Leidude hulgas on ka kaks 13.-14. sajan-
disse dateeritud sõlge (joonis 6)²⁹, mis võidi koos inimluid sisaldava pinnasega
tuua mäele mõnelt lähedaselt kalmistult, näiteks Tartu Püha Jüri leprosooriu-
mi matmispaigalt.³⁰

Muuseumi arheoloogiakogu on viimase paarikümne aasta jooksul täiene-
nud pisut teistsuguses rütmis kui suuremad kaevamised Tartus. Nii on aastatel
2013–2014 vastuvõetud leidudest vaid 253 (4,3%) kogutud nendel aastatel teh-
tud välitöödel. Linnamuuseumi arheoloogiaosakond näeb oma esimese üles-
andena 1980. aastate keskpaigast käesoleva sajandi esimese kümnendini toi-
munud suurte kaevamiste leiumaterjali korrastamist ning nimekirjade arvu-
tikujule viimist, kuid vaatamata mitme peasjalikult väikesemahulistelt ning
seetõttu ka mitte eriti leiuohketelt järelevalvetöödel pärineva leiukogu arve-
levõtmisele on selles osas vaja veel väga palju teha. 2014. aasta juuni lõpust oo-
tabki infosüsteemi ülekandmist järgmine kogum arheoloogilisi leide, kokku
ligi 10 000 säilitusüksust.

²⁸ Anu Kivirüüt, Martin Malve, Madis Maasing. Arheoloogilised kaevamised Tartu Völlamäel 2012. aasta juulis. Tartu 2013. Käsikiri Tartu Linnamuuseumis; Martin Malve, Anu Kivirüüt, Raido Roog, Madis Maasing, Sebastian Wärmländer. Archaeological pilot study of the Gallows Hill in Tartu. – Archaeological Fieldwork in Estonia 2012. Toim. A. Haak, E. Russow. Tallinn 2013, lk 207–216.

²⁹ M. Malve jt, Archaeological pilot study, jn 7.

³⁰ A. Kivirüüt jt, Arheoloogilised kaevamised Tartu Völlamäel, lk 11–12.

New acquisitions in the archaeological collections of the Tartu City Museum in 2013 and 2014

Elis Tiidu, Arvi Haak

Summary

In 2013 and 2014, altogether twenty archaeological collections with 7436 storage units (artefacts or assemblages of fragments) were received by the museum. Eleven of these collections originate from fieldwork carried out in Tartu between 2010 and 2014; nine are from earlier investigations that took place between 1981 and 2004, but for different reasons could be accessioned into the museum collections only now.

From Toome Hill in the centre of Tartu, a small collection of finds, mostly ceramic fragments from the Late Iron Age, was collected already in 1981, but handed over to the museum only in 2013.

From the medieval town area, two larger collections from excavations at 15 Rüütli Street and 12 Munga Street (5352 and 1506 storage units, respectively) were accessioned into the collections. At 15 Rüütli Street, investigations lasted over four years and a significant part of the collection is formed of 17th-century finds (Fig. 1–4). At 12 Munga Street, seven medieval and one 17th-century wooden cesspit were investigated, with several fascinating finds (textile finds, fragments of glass vessels, etc.). Most notable of these were leather arm bracers (Fig. 5). There were seven smaller investigations and watching briefs within the medieval town area, which resulted in a small number of finds.

Finds from eight instances of small-scale fieldwork in the suburbs of medieval Tartu were registered in the collections. Three of these took place near the medieval Jacob's Gate north of the medieval town, and five in the Riga suburb on the south side. In addition, excavations were carried out at the cemetery of St. George's hospital, where a few burials were unearthed, and by the Gallows Hill, where the existence of a stone gallows could not be proved. Both sites are located ca 1 km northeast of the medieval town. A few brooches were collected from this area (Fig. 6).